

A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z
Å
Ö

eNorssin syysseminaari
Rovaniemi 8.9.2017

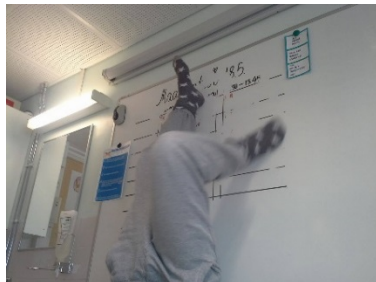
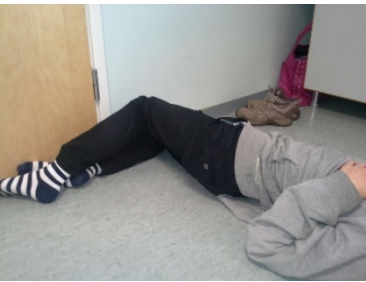
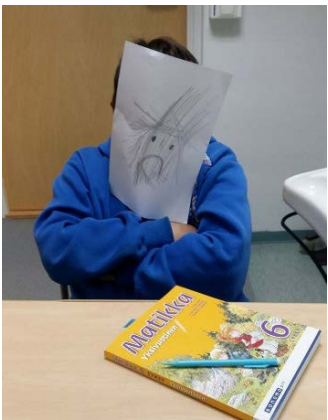
"Se on niin vaikaa se tekemisissä olo ja kommunikointi ku eletään niin eri maailmoissa" – YHTEISESTÄ KOULUPÄIVÄSTÄ SELVIYTYMINEN

*"Niille opettajille voit kyllä sanoa terveisiä sieltä, minne ei aurinko paista!"
hymyilee hetken "Tarkotan siis tietenkin vankilasta."*

SAIRAALA-
OPETUKSEN
ARKI ja
TUTKIMUS

VANKILA-AIKA JA
NUORTEN
VANKIEN
KERTOMUKSET
ELÄMÄSTÄÄN

TUTKIMUKSET
KOULUSTA,
OPETTAJISTA JA
OPETTAJUUDESTA

SYRJÄYTYMINEN

- monimuotoinen yhteiskunnallinen ilmiö; prosessi, jossa yksilöä yhteiskuntaan liittävät sidokset löystyvät
- suhdekäsite; syrjäytyminen on aina syrjäytymistä jostakin
- yleinen tapa on nähdä syrjäytyminen hyvinvoinnin vastakohtana, sen eriasteisena puutostilana
- näkökulma erilaisten sosiaalisten ongelmien tarkastelussa
- voidaan erottaa viisi ulottuvuutta: koulutuksellinen, työmarkkinallinen, sosiaalinen, vallankäytöllinen ja normatiivinen
- lapset ja nuoret → normaalina pidettävästä kasvusta ja kehityksestä syrjäytymistä

SYRJÄYTYMISVAARASSA OLEVA NUORI

- lasten ja nuorten hyvinvointi vs. pahoinvointi → polarisaatio
- määrä vaihtelee eri arvioiden mukaan n. 14 000:sta jopa 100 000:een
- Pekka Myrskylän (2011) ”*Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret*” –selvityksen mukaan syrjäytyneitä 15–29 -vuotiaita on noin 50 000, joista täysin tilastojen ulkopuolella elää n. 30 000
- lastensuojelutilastot perheiden elinolojen kuvaajina
- jo lapsuusaikana on havaittavissa myöhempiä ongelmia vahvasti ennakoivia tekijöitä
 - esim. käytöshäiriöt 8-vuotiaana voivat ennakoida päihteiden ongelmakäyttöä, antisosiaalista käyttäytymistä ja varhaisaikuisuuden mielenterveyshäiriöitä
- myös ongelmien pysyvyydestä on tutkimuksellista näyttöä

KOULUPUDOKAS *(school drop-out)*

- yhteiskuntaan integroituminen tapahtuu keskeisesti koulun avulla
- koulutuksen ulkopuolelle jääminen johtaa helpommin syrjään myös muilta elämän osa-alueilta
- tiukka tulkinta: nuoret, jotka jäävät ilman peruskoulun päättötodistusta; laajempi tulkinta: myös nuoret, jotka eivät aloita toisen asteen koulutuksessa tai keskeyttävät toisen asteen opinnot
- nivelvaiheet kriittisimpiä vaiheita koulusta putoamiselle
- ilman päättötodistusta jäävien osuus ikäluokasta on ollut maassamme viime vuosina n. 0,3 %:n luokkaa (n. 180 nuorta)
- kun otetaan laskuihin toisella asteella aloittaneet, syyslukukaudella opintonsa keskeyttäneet, nousee koulutuksen ulkopuolelle nivelvaiheessa jäävien osuus n. 10 prosenttiin
- vuoden 2013 alussa voimaan astunut yhteiskuntatakuuseen kuuluva koulutustakuu takaa jokaiselle peruskoulunsa päättävälle nuorelle mahdollisuuden jatkaa opintojaan lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa, oppisopimuskoulutuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai ”muulla tavoin”

- yksittäisiä *syitä* koulusta putoamiselle ei ole; koulupudokkailla on samoja piirteitä kuin heillä, joista ei tule koulupudokkaita
- *riskitekijöitä* on mahdollista nimetä, mutta niiden ennustearvoa yksittäisten muuttujien osalta pidetään heikkona
- tyypillistä moniongelmaisuus
- kasvuympäristö on monella tavoin merkityksellinen
- taloudellinen niukkuus voi toimia sosiaalisen yhteisön ulkopuolelle jäämisen yhtenä vaikuttimena (vrt. kaupallistuneet harrastukset)
- heikko koulumenestys ennustaa koulutuksen ulkopuolelle putoamista
- lasten, joilla on todettu käyttäytymiseen liittyviä vaikeuksia, on todettu putoavan helpommin koulusta
- vaikeudet ovat usein nähtävissä jo varhaisessa vaiheessa
- ekologinen viitekehys: koulun keskeyttämisiä syntyy, kun koulun oppilaisiin kohdistamat vaatimukset ja oppilaiden edellytykset eivät kohtaa – kyseessä ei yksilötason ongelma, vaan laajempi systeeminen ongelma

- koulutuksen *sosiaalinen periytyvyys* todettu; vanhempien koulutustaso heijastuu lapsen koulutustasoon
- nykyisenlainen koulutusjärjestelmämme mahdollistaa myös *sosiaalisen liikkuvuuden*
- maamme koulupudokastilanne kansainvälisesti vertaillen parempi kuin monissa muissa EU-maissa
- Yhdysvalloissa koulun keskeyttäminen on ollut pitkään hälyttävän suuri ongelma (lisänä rotujen väliset erot, myös alueelliset erot huomattavan suuria)
- koulunsa keskeyttäneillä nuorilla on koulutukseen kiinnittyneitä nuoria huomattavasti suurempi riski syyllistyä laittomuuksiin, syrjäytyä yhteiskunnasta ja joutua vankilaan

Poimintoja Rikosseuraamuslaitoksen tilastoista v. 2008–2016

- Vuonna 2015 vankien päivittäinen keskilukumäärä oli 3 068, mikä on 19 % vähemmän kuin kymmenen vuotta sitten.
- Naisvankeja oli vuonna 2015 päivittäin keskimäärin 231.
- Vankien keski-ikä vuonna 2012 oli 36 vuotta. Naisvangit olivat noin vuoden miesvankeja vanhempia.
- Nuorten vankien osuus on laskenut lähes puoleen viimeisten kymmenen vuoden aikana. Alle 21-vuotiaita on maamme vankiloissa päivittäin keskimäärin 81.
- Ulkomaalaisten vankien osuus on ollut noususuuntainen. Vuonna 2015 ulkomaalaisia oli n. 16 % (477) kaikista vangeista. Kaikkiaan eri kansalaisuuksia oli 61.

- Avolaitosvankien määrä on kasvanut tavoitellusti (painopistettä on pyritty siirtämään suljetuista vankiloista avolaitoksiin).
- Elinkautisvankeja oli vuoden 2016 alussa 202. Elinkautisten rangaistusten pituus on ollut keskimäärin 14 vuotta.
- Tutkintavankien määrä on kasvanut ja on vuonna 2012 suurin 30 vuoteen. Keskvankiluku vankeus- ja sakkovankien ryhmissä on vastaavasti laskenut.
- Väkivaltarikosten, etenkin pahoinpitelyrikosten osuus on noussut tasaisesti. Yli 40 % vuoden 2010 vangeista suoritti tuomiotaan väkivaltarikoksesta.
- Omaisuusrikosten määrä oli vähentynyt viiden vuoden seurantajaksolla (2005–2010).

www.rikosseuraamus.fi

NUORISORIKOLLISUUS

- tarkoitetaan 15–21-vuotiaiden lainvastaisia tekoja
- keskeisiä ikärajoja ovat 15, 18 ja 21 vuotta
- **nuori rikoksentekijä** on henkilö, joka tehdessään rangaistavan teon on ollut 15, mutta ei 21 vuotta täyttänyt
- 15–17 -vuotiaista käytetään erikseen nimikettä **nuoret henkilöt**, ja heitä koskee joukko seuraamuksen valintaa koskevia lievennyksiä
- tyypillisiä piirteitä
 - ns. **rikoskierre**: sama nuori syyllistyy tiheästi ja toistuvasti seuraamuksiltaan suhteellisen lieviin rikoksiin
 - ns. **jengirikollisuus**: useampia nuoria syytteessä samasta rikoksesta tai rikosketjusta
 - ryhmäkäyttäytyminen sitä todennäköisempää, mitä nuoremmissa rikoksentekijöistä on kyse
- nuoruus on ikäryhmien kokoon suhteutettuna aktiivisinta rikoksenteon aikaa, suurin rikospiikki n. 18 ikävuoden tienoilla
- yleisimpiä nuorten tekemiä rikoksia ovat näpistyksset ja vahingonteot; rikokset liittyvät tyypillisimmin vapaa-ajanviettoon, alkoholiin ja ikärajoja koskeviin säännöksiin

Suomalaisen nuorisorikosoikeuden perusteet

Nuoren tekemä rikos voi johtaa ankaruusjärjestyksessä seuraaviin rangaistuksiin:

Poliisin ja syyttäjien määräämät seuraamukset

1. poliisin huomautus
2. seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen (syyllisyys rikokseen vahvistetaan)
3. rikesakko (kiinteämääräinen varallisuusrangaistus)
4. rangaistusmääräyssakko (suuruus riippuu rikoksesta ja tuloista)

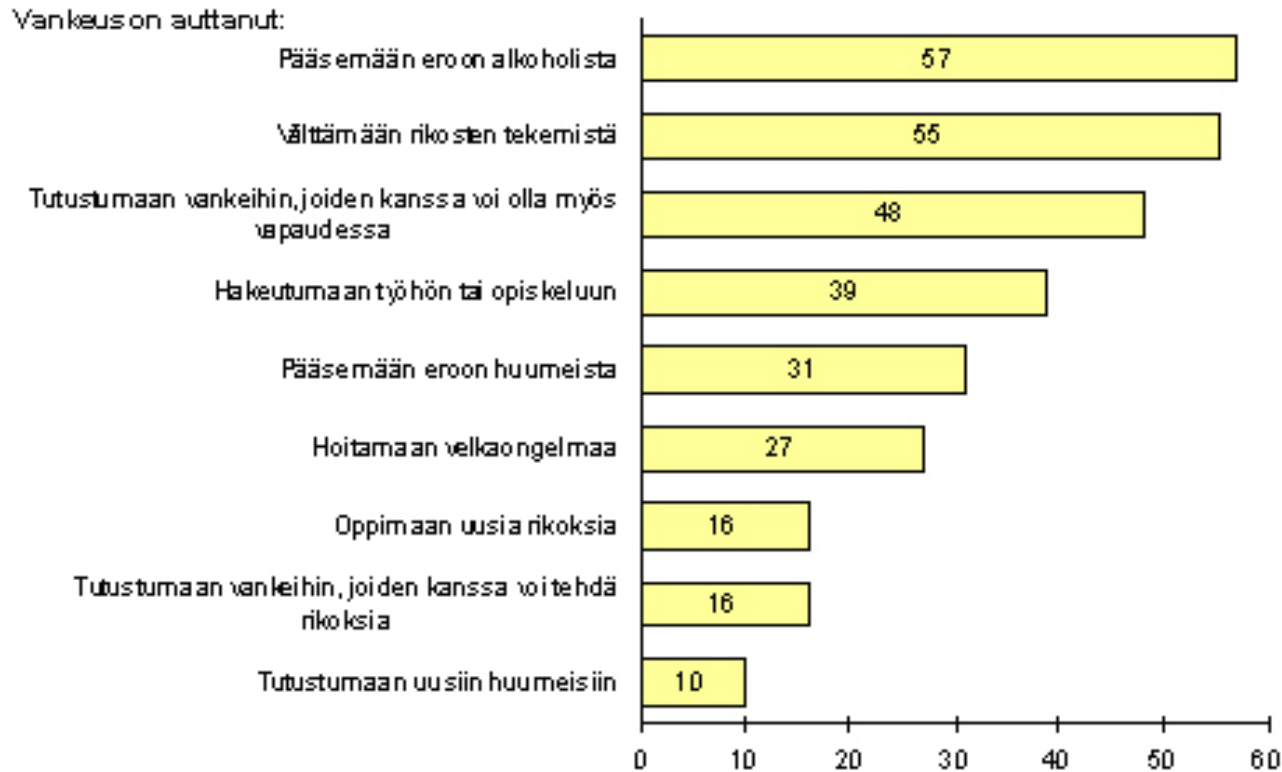
Tuomioistuinrangaistukset

5. seuraamusluonteinen tuomitsematta jättäminen (syyllisyys rikokseen vahvistetaan)
6. tuomioistuinsakko (suuruus riippuu rikoksesta ja tuloista)
7. ehdollinen vankeus (harkinnanvaraisesti käytettäviä oheisseuraamuksia ovat oheissakko, yhdyskuntapalvelu ja valvonta)
8. nuorisorangaistus (intensiivinen avoseuraamus: tapaamisia kaksi kertaa viikossa)
9. yhdyskuntapalvelu (työntekoa sisältävä avoseuraamus, joka tuomitaan vankilan sijasta ja joka voidaan rikkomuksen vuoksi muuntaa vankeudeksi)
10. vankilarangaistus

Nuorisovanki

- rikosoikeudellinen termi
- vankilaoikeus voi määrätä nuoren nuorisovangiksi, jos
 - hän on tehnyt rangaistavan tekonsa alle 21-vuotiaana
 - hänen yhteenlaskettu vankeusaikansa on vähintään kuusi kuukautta ja enintään neljä vuotta
- rangaistus on toimeenpantava ennen kuin nuori täyttää 23 vuotta
- nuorisovangit voivat päästä ehdolliseen vankeuteen suorittuaan 1/3 kokonaisrangaistuksestaan
- suurin osa nuorisovangeista viipyy vankilassa alle vuoden
- tilastojen mukaan n. 90 % heistä palaa viiden vuoden sisällä takaisin vankilaan; samana aikana kaikista vangeista palaa n. 60 %

Vankeuden kuntouttavasta vaikutuksesta:

Lyhytaikaisvankien (n=351) arviot nykyisen vankeutensa vaikutuksista vapautumisen jälkeiseen elämään (Kivivuori & Linderborg 2009).

Koski, L. ja Miettinen, K. 2007. Vangit koulutuksessa. Selvitys vankien koulutukseen osallistumisesta, oppimisvalmiuksista ja –strategioista sekä opetuksen laadusta. (PDF)

- kyselytutkimus, 2 269 vastaajaa
- noin 6 prosenttia (n=143) vastaajista on kokonaan ilman koulutusta tai heillä on peruskoulu kesken
- lukion tai lukio-opintoja on suorittanut 11 % vastaajista ja ylioppilastutkinnon 5 %
- luku- ja kirjoitusvaikeuksia on selvityksen mukaan runsaalla 20 prosentilla vastanneista vangeista; vain noin joka neljäs oppimisvaikeuksia on testattu
- noin puolella vastanneista on positiivinen kuva itsestään oppijana ja vain noin joka kymmenes kokee selvästi olevansa huono oppija

Kyngäs, M. 2000. Vankeus miehen elämänseläussä. Tutkimus nuorena rikoksentekijänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta ja vankeuden jälkeisestä elämästä.

- miesten elämänseläussä sellaisina kuin haastateltavat ne itse näkevät
- miesten kokemukset yhdenmukaistuvat yläasteikäisinä hyvin erilaisista perhetaustoista huolimatta
- yläasteelle tultaessa luvattomat poissaolot koulusta lisääntyivät, aika kului kaveriporukassa kuljeksien, päihteitä käyttäen ja rikoksia tehden
- vankila ei useinkaan ollut ensimmäinen laitos, johon nuori rikoksentekijä joutui
- kolme tyyppiä vankeuden jälkeisessä elämässä:
 - selviytyjät,
 - riskinottajat ja
 - pudonneet

Kivivuori, J. & Linderborg, H. 2009. Lyhytaikaisvanki. (PDF)

- kuvataan taustoja, elinoloja, elämäntulkua, rikollisuutta, vankeuskokemuksia sekä sitä, millaisiksi he arvioivat mahdollisuutensa irtautua rikosuralta
- perustuu korkeintaan kahdeksan kuukauden vankeustuomiota suorittaville vangeille vuonna 2008 tehtyyn kyselyyn ja laadullisiin haastatteluihin
- huono-osaisuus kasaantuu; vankien huono-osaisuus on alkanut jo varhain elämäntulussa
 - tulevat keskimääräistä useammin hajonneista perheistä ja kokevat saaneensa vanhemmiltaan vähemmän tukea ja rohkaisua kuin vertailuryhmän miehet
 - vankien keskinäisessä vertailussa **huono-osaisimman ryhmän muodostavat lapsuudessa ja nuoruudessa rikosuransa aloittaneet nuoret vangit**
- viihtyneet koulussa keskimäärin huonommin kuin vertailuryhmän miehet
 - **koulumenestys** heikompaa ja luokalle joskus jääneitä selvästi enemmän samoin kuin erityisopetusta saaneita
 - **koulutustaso** alhainen: 63 prosentilla vangeista ylin koulutus oli peruskoulu tai sitä vastaava taso (vastaava osuus vertailuryhmässä 11 %).

Timonen, H. 2009. Omin sanoin. Elämän ja muutoksen tarinat vankilasta vapauteen. (PDF)

- narratiivinen tutkimus, jossa kuvataan lyhyesti myös koulu-aikaa
- seitsemän moninkertaisesti väkivaltarikoksista tuomitun miehen elämäntarina; kaikki osallistuivat väkivaltarikollisille tarkoitettuun kuntoutusohjelmaan
- tutkimuksen tarkoituksena kuvata ja ymmärtää tuomittujen elämäntapaa ja siinä tapahtuvia muutoksia koko yksilön kuluneen elämän aikana
- kotitaustat repaleisia, turvattomuuden kokemuksia, päihteiden ja väkivallan täyttämiä lapsuuksia, kohtalokkaita tapahtumia, laitoslapsuutta, ajoittain myös ns. tavallista lapsuutta
- **koulussa kiusattuja ja kiusaajia, vaikeuksia oppimisessa, pienryhmäsiirtoja ”tarkkikselle” sekä koulukotimuistoja**
- ei kovin tarkkoja muistikuvia opettajista, mutta yleisesti ottaen **paljon negatiivista ja hyvin vähän positiivista huomiota**; tuo vähäinenkin positiivinen huomio on jäänyt eliniäksi mieleen ja sillä on ollut kannustava vaikutus

Joukamaa, M. ja työryhmä 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. (PDF)

- 309 miesvankia, 101 naisvankia, 100 sakkovankia, 100 elinkautisvankia ja 101 yhdyskuntaseuraamusrangaistusta suorittavaa.
- Noin 90 prosentille vangeista voidaan asettaa jokin psykiatrinen diagnoosi.
 - Yleisin sairaus on **päihderiippuvuus** (esiintyvyys 9/10).
 - Lähes joka toisella vangilla todetaan päihderiippuvuuden lisäksi persoonallisuushäiriö, ahdistuneisuutta, masennusta tai muu psyykinen ongelma.
- Kolmanneksella suomalaisista pitkäaikaisvangeista näyttäisi olevan **ADHD-tausta**.
- **Joka toisen vangin luku- ja kirjoitustaito todetaan heikoiksi. Vaikea luku- ja kirjoittamishäiriö on joka kolmannella vangilla.**
- Naisvangit sairaampia kuin miesvangit. Traumaattiset kokemukset olivat selvästi ja yleisempiä kuin muiden ryhmien tutkituilla.
- Naisista noin 55 prosentilla ei ollut mitään ammatillista koulutusta. Miesvangeilla vastaava luku oli 36 prosenttia.
- Vakava masennus todettiin tutkimuksessa noin kolmanneksella naisvangeista. Heillä todettiin lisäksi paniikkihäiriöitä, pelko-oireisia häiriöitä ja traumaperäisiä stressihäiriöitä sekä ahdistuneisuutta miehiä enemmän.

Muita suomalaisia tutkimuksia ja kartoituksia vangeista:

- Rytönen, M. 2013. Kehityskulkuja ja väliintuloja. Ekologinen näkökulma vakavan väkivallanteon tehneiden nuorten sosioemotionaalisen terveyden kehitykseen. [\(PDF\)](#)
- Gullman, M., Sunimento, K. & Poutala, P. 2011. Oppimisvaikeuksista vapaaksi –hankkeen loppuraportti. [\(PDF\)](#)
- Elonheimo, H. 2010. Nuorisoriikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. [\(PDF\)](#)
- Iivari, J. 1996, Osattomuudesta rangaistavaksi. Nuorista rikoksenteikijöistä nuoruuden alakulttuuriteorian valossa.
- Lindfors, S. 1996. SEVERI. Seikkailu, verkostot ja rikokset. Nuorten rikoksenteikijöiden elämänhallintaa parantavan SEVERI-projektin toimintatutkimus.
- Kääriäinen, J. 1994. Seikkailijasta pummiksi. Tutkimus rikosurasta ja sosiaalisesta kontrollista.
- Järvinen, S. 1992. Pilveä, puntteja ja päiväunia.
- Autio, S. & Hautamäki, T. 1991. Opiskelijana vankilassa. Peruskoulu- ja lukio-opintoja suorittavien vankien opiskelukokemuksia.
- Karvonen, M. & Mohell, U. 1990. Vankien koulutus- ja työtausta.

JULKAISTUT TUTKIMUKSENI

- Määttä, K., Äärelä, T. & Uusiautti, S. 2017 (submitted – no ei vielä ihan julkaistu tämä, mutta vahva usko julkaisemiseen). What happens to special education: will inclusion be the solution?
- Äärelä T., Määttä, K. & Uusiautti S. 2016. The challenges of parent-teacher collaboration in the light of hospital school pedagogy. *Early Child Development and Care*, (vol.), 1–14.
- Äärelä, T., Määttä, K. & Uusiautti, S. 2016. Ten Encounters between Students and a Special Education Teacher at a Finnish Hospital School – Outlining Hospital School Pedagogy. *Global Journal of Human Social Science*, 16(4), 8–20.
- Äärelä, T., Määttä, K., & Uusiautti, S. 2016. Caring teachers' ten dos. "For the teacher, they might be just small things, but for the student, they mean the world." *International Forum of Teaching and Studies*, 12(1), 10–20.
- Äärelä, T., Määttä, K. & Uusiautti, S. 2015. "When you feel that your teacher cares, you cuss less at her". Young prisoners thinking back at their teachers. *Education Science and Psychology* 3 (35), 77–89.
- Veijola, T., Määttä, K., Uusiautti, S., & Äärelä, T. 2015. Aids for Dyslexia are Important Supporters of Life and Learning – Experiences of Finnish People with Dyslexia. *Journal of Studies in Education*, 5(4), 278–294.
- Äärelä, T. 2014. Välittävän opettajan 10 teesiä. Teoksessa K. Määttä & S. Uusiautti (toim.) *Voimaa välittävästä tutkimuksesta*. Kasvatusalan konferenssi 6.–7.10.2014. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 21–30.
- Äärelä, T., Määttä, K. & Uusiautti, S. 2014. Young prisoners' experiences of the positive factors of small group teaching during their basic education – Toward the Pedagogy of Preventing Social Exclusion. *Journal of Studies in Education* 4 (4), 45–67.
- Äärelä, T., Uusiautti, S. & Määttä, K. 2014. "The teacher should not just boss around all the time". Good teacherhood in the light of young prisoners' experiences. *Problems of Education in the 21st Century* 60 (60), 10–22.
- Äärelä, T. 2013. Äärelä, T. (2014). The teacher's look means the world - A study on young prisoners school-time experiences. *Early Child Development and Care*.
- Äärelä, T. 2012. "Aika paljón vaikuttaa minkälainen ilme opettajalla on naamalla" – Nuoret vangit kertovat peruskouluajoistaan. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapland University Press.